

הרב יצחק בלאו

לע״נ

סבא וסבתא אהרן והזסה שיניבף זצ״ל

ולע״נ סבא יוסף קוטנר זצ״ל

שזכו להיפדות מגלות אירופה ולהקים בית בארץ ישראל
ת.נ.צ.ב.ה.

פדיון שבויים יתר מכדי דמיון נסיין פרשנות לאחת מאגדות החורבן

לאחרונה בעקבות שיחרורם של מחבלים תמורת אזרחים וחיילים התעורר בציבור הפולמוס, האם נכון ומוסרי לשחרר כל כך הרבה מחבלים? לא באנו לפסוק הלכה בשאלה זו אך ברצוני להאיר לאחר מעשה נקודה קטנה הקשורה לאחת מאגדות החורבן.

במסכת גיטין (נח, ע״א) מופיעה אחת מאגדות החורבן החשובות שיש לה אף השלכה מעשית לדינא¹:

״תנו רבנן: מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עיניים וטוב רואי, וקוצותיו סדורות לו תלתלים״².

1. לאגדה זו, יש מקבילות במקורות הארצישראלים: תוספתא מסכת הוריות (צוקרמאנדל) פרק ב', הלכות ה-ו, וכן בירושלמי דמסכת הוריות (דפוס ונציה) פרק ג' הלכה ד דף מה, ע״ב, וכן באיכה רבה (וילנא-להלן וי) פרשה ד' ד״ה ד ״מעשה ברי״״ ובאיכה רבה (בובר-להלן ב״) פרשה ד' ד״ה ״מעשה ברי״ יהושע״. במקום שישנם שינויים עיקריים מנוסח הבבלי (דפוס וילנא), יובאו השינויים בהערות שוליים.

2. יפה עיניים וטוב רואי:

בתוספתא הגירסה היא: ״תינוק אחד ירושלמי יפה עיניים וטוב רואי ועומד לקלון״.

בירושלמי הגירסה היא: ״תינוק אחד ירושלמי שהיה אדמוני עם יפה עיניים וטוב רואי וקוצותיו מסודרות לו תלתלים והוא עומד בקלון״.

במדרש (וי) הגירסה היא: ״אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורין בקלון, הלך שם ראה תינוק אחד יפה עיניים טוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים

עומד בקלון״.

במדרש (ב) הגירסה היא: ״תינוק אחד יפה עיניים וטוב רואי עומד בקלון״.

התיאור שהתינוק היה ״עומד לקלון״ מושמט בבבלי אך מופיע בכל המקורות הארצישראלים. מהו אותו ״קלון״? רש״י במסכת גיטין (נז, ע״ב) בד״ה קלון מפרש: ״ילדים למשכב זכור וילדות לפילגשים״, ומכאן שתינוק זה שהיה נאה במראהו החיצוני עמד להיות

הלך ועמד על פתח בית האסורים³, אמר: ימי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים? (ישעיהו מ"ב) ענה אותו תינוק ואמר: 'הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו'⁴. אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה! שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו⁵. אמרו: לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו רבי ישמעאל בן אלישע⁶.

- נער שעשועים לאצילי רומי. (ועיין עוד במשנה ובפירושיה מסכת הוריות, פרק ג' משנה ז). נקודה מעניינת היא שמראהו של התינוק ותיאורו (במיוחד בירושלמי) מזכירים את תיאורו של דוד המלך שנאמר עליו בשמואל א' פרק ט"ז פסוק ה': וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אֶדְמוּנִי עִם יָפֵה צִינִים וְטוֹב רֵאִי וַיֵּאמֶר ה' קוֹם מִשְׁתָּהוּ כִּי זֶה הוּא.
3. ועמד על פתח בית האסורים:
 בתוספתא ובירושלמי הגירסה היא: "והלך ר' יהושע לבדקו".
 במדרש (ו') הגירסה היא: "עמד על פתחו לבדקו".
 במדרש (ב') הגירסה היא: "נכנס על פתחו לבדקו".
 ומכאן שהדו שיח המתואר בהמשך האגדה הוא מבדק שערך ר' יהושע לתינוק.
4. אמר: "ימי נתן למשיסה... לבוזים?" ענה אותו תינוק ואמר: "הלא ה' זו חטאנו...".
 הגירסה בירושלמי: "ימי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים הלא ה', ענה אותו תינוק ואמר לו: זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו".
 נעיר כי בפסוק על פי החלוקה לטעמים, אמצע הפסוק (ע"פ הטעם אתנחנתא) הוא במילים "הלא ה'" כפי שמופיע בירושלמי שרבי יהושע אמר את תציו הראשון ואילו התינוק ענה והשלים את החצי השני.
5. תגובתו של ר' יהושע:
 בתוספתא הגירסה היא: "באותה שעה אמר ר' יהושע מעידני עלי שמים וארץ שאיני זו מכאן עד שאפדה אותו. פדאו בממון הרבה ושיגרו לארץ ישראל, ועליו אמר בני ציון היקרים המסולאים בפז".
 בירושלמי הגירסה היא: "מיד זלגו עיניו דמענות ואמי מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ שאיני זו מיכן עד שאפדנו ופדאו בממון הרבה ושילחו לארץ ישראל וקרא עליו הפסוק הזה בני ציון היקרים" וגו'.
- במדרש (ו') הגירסה היא: "כיון ששמע ר' יהושע קרא עליו בני ציון היקרים המסולאים בפז וזלגו עיניו דמענות ואמר מעיד אני שמים וארץ שמובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל, והעבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שיפסקו עליו, אמרו לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל ומנו ר' ישמעאל בן אלישע".
- במדרש (ב') הגירסה היא: "וכיון ששמע ר' יהושע זלגו עיניו דמענות, אמר מעיד אני את השמים ואת הארץ שאיני זו משם עד שאפדנו, ונתן עבורו ממון הרבה ופדאו, והושיבו לארץ ישראל, וי"א ירושלמי היה, לקיים מה שנאמר בני ציון היקרים".
6. ומנו ר' ישמעאל בן אלישע:
 זיהו זה שאינו חלק מן המדרש מופיע רק בבבלי ובמדרש אך לא בתוספתא ובירושלמי.
 ע"פ היימאן, תולדות תנאים ואמוראים, כרך ב', עמ' 819, מדובר כאן בתנא רבי ישמעאל שחי ופעל בתקופת יבנה והיה נכדו של ר' ישמעאל בן אלישע שהיה אחד מעשרת הרוגי מלכות.

מתוך אגדה זו נלמדה הלכה, וכך נפסק בטור יורה דעה סימן רנ"ב:

"אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם שלא יהו האויבים מוסרין עצמם עליהם לשבותם. ואפילו אם קרובים רוצים לפדותו ביותר מכדי דמיו אין מניחין אותן. אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה וכן לאשתו שהיא כגופו. וכן לת"ח או אפי" אין ת"ח ורואין אותו מצליח שאפשר שיהיה ת"ח יכולין לפדותו בכל מה שיכלו".

ומקור בדין מובא ב"בית יוסף" שם:

"ומי"ש וכן לתלמיד חכם או אפילו אינו תלמיד חכם ורואין אותו מצליח וכו'. אהאי בעיא דפרק השולח כתבו התוספות (שם בד"ה דלא) ורבי יהושע בן חנניה דפרקיה לההוא תינוק בממון הרבה בהניזקין (גיטין נח, ע"א) לפי שהיה מופלג בחכמה. אינו בשעת חורבן הבית לא שייך דלא ליגררו, עכ"ל. והרשב"א (שם מה. סד"ה משום) תירץ בענין אחר ומי"מ נראה מדבריו שתירוץ ראשון עיקר וכן דעת הר"ן (שם). וכ"כ הרא"ש (שם פ"ד סי' מ"ד) וז"ל וכן תלמיד חכם שנשבה, בהא לא תיקון כדאמרינן בהניזקין דרבי יהושע פדה תינוק שבוי בדמים מרובים לפי שראהו תלמיד חריף ומפולפל ואפשר שיהא אדם גדול, וכ"ש מי שהוא כבר אדם גדול עכ"ל, וכך הם דברי רבינו".

וכן נפסק בשו"ע אבן העזר רנ"ב סעי' ד:

"אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם, מפני תיקון העולם, שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם. אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה. וכן לת"ח, או אפילו אינו ת"ח אלא שהוא תלמיד חריף ואפשר שיהיה אדם גדול, פודים אותו בדמים מרובים".

מתוך עיון באגדה זו ובהלכות הנובעות ממנה אנו מבינים מדוע לא מיהר ר' יהושע לפדות את התינוק מבית האסורים למרות שהיה ברשותו כסף רב (כפי שמתברר מסוף האגדה). ר' יהושע פעל על פי הכלל: "אין פודים את השבויים יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם" אלא אם כן הנפדה הוא תלמיד חכם. ונשאלת השאלה על מה הסתמך ר' יהושע כדי לחדש ולהרחיב את הדין לכך, שפודים גם אדם שישנו סיכוי שיהיה תלמיד חכם בעתיד? וגם אם נאמר שאכן יש מקום לחידוש והרחבת "דין פדיון תלמיד חכם" בכל מחיר, כיצד ידע ר' יהושע על

התינוק שיהיה אדם גדול, הרי כל מה שידוע עליו הוא רק מראהו החיצוני ותו לא?

אם נדייק במקבילות הארצישראליות לאגדה זו נגלה שהגירסה בהם היא שרי יהושע "עמד עליו לבדקו"⁷ קודם שהחליט לפדותו בכל מחיר. ואם אכן כך הם פני הדברים הרי שחובה עלינו להעמיק וללמוד מהו אותו המבחן שערך ר' יהושע לתינוק. הרי לא יתכן לומר שרק בגלל שידע התינוק להשלים פסוק מספר ישעיהו כבר ניכר עליו שיהיה אדם גדול. ובכלל מדוע מכל פסוקי התנ"ך בחר ר' יהושע דווקא בפסוק זה מספר ישעיהו?

מכלול השאלות שהוצגו פותחות פתח להבין שככל הנראה התנהל דו-שיח בין ר' יהושע והתינוק שתומצת בידי בעל האגדה לפסוק אחד שהיה את הציר העיקרי שעליו נסב דו-השיח בין השניים. הבה וננסה לשחזר ולהבין את דו-השיח הנסתר מתוך דיוק בדברי האגדה ותוך נסיון לתפוס את השקפת עולמו של ר' יהושע.

על חכמה כיעור ויופי

במסכת תענית (ז, ע"א) מופיע תיאור המפגש בין ר' יהושע בן חנניה, הלא הוא גיבור האגדה בנידון דידן, לבין בת הקיסר:

"כדאמרה ליה ברתיה דקיסר לרבי יהושע בן חנניה: אי חכמה מפוארה בכלי מכוער? אמר לה: אביך רמי חמרא במני דפחדא? אמרה ליה: אלא במאי נירמי? - אמר לה: אתון דחשביתו - רמו במאני דהבא וכספא. אולה ואמרה ליה לאבוה. רמייא לחמרא במני דהבא וכספא, ותקיף. אתו ואמרו ליה. אמר לה לברתיה: מאן אמר לך הכי? אמרה ליה: רבי יהושע בן חנניה. קריוהו, אמר ליה: אמאי אמרת לה הכי? אמר ליה: כי חיכי דאמרה לי - אמרי לה. והא איכא שפירי דגמירי? אי הוו סנו - טפי הוו גמירי."

ופירש רש"י: "אי הוו סנו - אותם נאים שכם חכמים. טפי הוו גמירי - שאי אפשר לנאה לכשפיל דעתו, וצא לידי שכחה."

מסיפור מפגש זה עולות כמה נקודות חשובות:

בניגוד לתינוק שמתואר באגדת החורבן כיפה תואר במראהו החיצוני, כאן מתואר ר' יהושע כ"כלי מכוער" כלומר שמבחינה חיצונית הוא הניגוד הגמור ליופיו של התינוק.

מדברי הגמרא בתענית ומפירוש רש"י שם עולה שתפיסת עולמו של ר' יהושע

7. עיין בהערה 3.

הייתה שיפה הוא לא בהכרח חכם.
לעומת זאת, תפיסת עולמה של בת הקיסר היתה שהקנקן מעיד על מה שיש
בו, ולכן היא התפלאה כל כך, הכיצד זה ר' יהושע שנתפס בעיניה כמכוער יהיה
גם חכם!?

אי אפשר שלא להיזכר במקרה נוסף הקשור בעקיפין גם לאגדת החורבן
שאנו עוסקים בה.
סבו של אותו תינוק היה ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול, אחד מעשרת הרוגי
מלכות⁸ שגם לו היה מפגש עם בת הקיסר⁹:

"אמרו עליו על רבי ישמעאל כהן גדול שהיה משבעה היפים שהיו
בעולם והיו פניו דומה למלאך ה' צבאות...
נשקפה בתו של הקיסר בעד החלון וראתה יפיו של ר' ישמעאל כהן
גדול ונכמרו רחמיה עליו ושלחה לאביה ליתן לה שאלה ובקשה אחת.
ושלח לה הקיסר, בתי כל אשר תאמרי אעשה חוץ מר' ישמעאל
וחביריו. שלחה לו, אבקש ממך להחיות את נפשו. שלח לה כבר
נשבעתי. שלחה לו, אבקשך א"כ שתצוה להפשיט את עור פניו כדי
להסתכל בו במקום מראה, מיד צוה להפשיט את עור פניו.
כיון שהגיע למקום תפילין צעק צעקה גדולה ומרה ונודעוה שמים
וארץ. צעק פעם שנייה ונודעוה כסא הכבוד.
אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה צדיק כזה שהראית לו כל גנוי העולם
עליונים ורזי תחתונים יהרג במיתה משונה מזה הרשע, זו תורה וזו
שכרה? אמר להם: הניחו לו שתעמוד זכותו לדורות שלאחריו."

תפיסת עולמה של בת הקיסר היא רדודה ושטחית. היא רוצה לשמר רק את
הקנקן, יופיו של ר' ישמעאל כהן גדול ואילו את תוכנו לאבד.
כבר עמדנו על כך שרבי יהושע אינו שומע על תינוק חכם וגאון שנמצא בבית
האסורים אלא המספרים טורחים להזגיש את מראהו הכללי של התינוק, מראה
עיניו ומראה שעריו. אולי חשבו המספרים שככל שירבו בסיפור תיאור יופיו הנדיר
של התינוק ידרבן הדבר את ר' יהושע לפדותו במהירות, שהרי חבל על ילד מיוחד
שכזה ומה גם שמראהו הטוב של התינוק אינו מזמן לו שהייה נעימה בשבך, שהרי
כפי שמודגש במקבילות הארצישראליות של האגדה, התינוק עמד לקלון¹⁰. ר' יהושע
לא הולך שולל אחר יופיו החיצוני של התינוק והוא רוצה לבדוק האם
תוכו כברו.

8. עיין בהערה 6.

9. אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמ' תלט. אין לדעת אם מדובר באותה בת קיסר בשני
הסיפורים אבל נראה שתפיסת העולם העולה מסיפורים אלו היא דומה.

10. עיין בהערה 2.

גזירת שמים שאין להשיב

אם נתבונן בפסוקים שבספר ישעיהו פרק מ"ב, שממנו נלקח הפסוק שהשתמש בו ר' יהושע, נגלה שרבי יהושע לא בחר באקראי בפסוק זה:

(כב) והוא עם בזוז וְשֹׁטֵי הַפֶּחַ בַּחוּרִים כְּלָם וּבְבִתֵּי כְלָאִים הִתְבָּאוּ הָיוּ לְבוֹ וְאֵין מְצִיל מְשֻׁסָּה וְאֵין אִמֶּר הַשֵּׁב:

(כג) מִי בָרַם יֵאָזֵין זֹאת יִקְשֹׁב וְיִשְׁמַע לְאַחֲרָיו:

(כד) מִי נָתַן לְמִשְׁשָׁה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזוּזִים הֲלוֹא ה' זֶה חֲטָאנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָּיו הֲלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ:

פסוקים אלו מתארים ממש במדויק את מצבו של התינוק. תחת שלטון הרומאים מצבו של עם ישראל היה "עם בזוז ושסוי". כמו כן הבחורים "בבתי כלאים החבאו" ומצבו של התינוק הוא ש"היו לבז ואין מציל, משיסה ואין אומר השב". לאחר מכן מגיע הפסוק "מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים" וכו'. הפסוק שהביא ר' יהושע בא כאן כשאלה רטורית. ר' יהושע אומר לתינוק: מצבך ללא ספק מצער ועגום, קבל זאת כגזירה משמים, כסבך האהוב, קדש את ה' ושא באהבה את ייסורך.

התינוק עונה לר' יהושע, כתשובה, דווקא את המשך הפסוק שממנו בוחר ר' יהושע להתעלם: "הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו".

שתי נקודות עולות מדברי הפסוק ששימשו את התינוק בתשובתו:

שני דיוקים בפסוק:

א. "לא אבו בדרכיו הלך":

המילים: "לא אבו בדרכיו הלך" הן מילים מנחות שאנו מכירים אותם מן המצוה בספר דברים (כ"ה, ט): "יְקִימְךָ ה' לֹא לְעַם קְדוֹשׁ פְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ כִּי תִשְׁמַר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו":

הרמב"ם בספר המצוות מצות עשה ח' מונה פסוק זה כמצוה:

"והמצוה השמינית היא, שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכלתנו והוא אמרו (תבוא כ"ח) והלכת בדרכיו. וכבר כפל צווי זה ואמר (עקב י' וי"א) ילכת בכל דרכיו, ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום. מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון. מה הקב"ה נקרא צדיק אף אתה היה צדיק. מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה היה חסיד. וזה לשון ספרי (סי"פ עקב).

וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (ראה י"ג) 'אחרי ה' אלהיכם תלכו' ובא בפירוש גם כן (סוטה יד, א) שעניינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רבי".

וכן פסק הרמב"ם להלכה בהלכות דעות פרק א' הלכות ה-:

"ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד. כיצד? מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם. וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו שאר כל הדעות.

וחסידים הראשונים היו מטיף דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות. יש דעה שמטיף אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטיף אותה כנגד הקצה הראשון. וזהו לפני משורת הדין, ומצוין לנו ללכת בדרכים האלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר 'והלכת בדרכיו'.

כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש. אף אתה היה קדוש, ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין ארץ אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים. **וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהזמות אליו כפי כחו**".

ב. "לא שמעו בתורתו":

אם נדייק נגלה שלא כתוב בפסוק ולא שמרו את תורתו שהרי בתקופת בית שני היו בו "צדיקים וחסידים ועמלי תורה"¹¹. כלומר קיום המצוות בצורה טכנית נשמר, אך לא שמעו את המסר העולה מתוך קיום המצוות.

אין אנו יודעים מן האגדה מה בדיוק ענה התינוק לרי יהושע מעבר לחצי הפסוק המוזכר, אך יתכן על פי כל מה שדייקנו עד כה, שהתינוק המשיך ואמר לרי יהושע: אם רצונך לדעת כיצד עם ישראל הגיע למצבו הנוכחי (כפי שהוא מתואר בפסוקים שהוזכרו מספר ישעיהו) אזי יש לי תשובה. עם ישראל לא נהג על פי הכלל של 'והלכת בדרכיו' ולא נהג לפני משורת הדין. שנים רבות לאחר מעשה זה יאמר את אותו הדבר רי יוחנן, גדול אמוראי ארץ ישראל:

"דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה - אלא דיני דמגזתא לדיינו? - אלא אימא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפני משורת הדין".

ואולי המשיך אותו תינוק ואמר לרי יהושע:

רי יהושע אל תוסיף לחטא שבגיננו חרבה ירושלים. אני איני תלמיד חכם וכרגע אינך רוצה לפדותיני מתוך שיקולים של תיקון העולם ותקנת חכמים, אך

11. עיין בהקדמת הנצי"ב לפירוש "העמק דבר" על ספר בראשית.

אם חפץ אתה לתקן את חטא חורבן ירושלים הנך צריך בראש ובראשונה להדר במצות "והלכת בדרכיו" ולנהוג לפניך משורת הדין¹². (יתכן שר' יהושע רצה לכוון את התינוק לתשובה זו, ולכן לא ציטט בכוונה את חציו השני של הפסוק כדי לראות האם יבין התינוק את הרעיון הגלום בו).

על כל פנים כשמע ר' יהושע כיצד ניתח התינוק את מצבו הרוחני של עם ישראל, את תשובתו ל"על מה אבדה הארץ" וכן את הצעתו לתיקון, התרגש מאוד עד שנשבע: "מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עליו".

יתכן שדברי התינוק הזכירו לר' יהושע את תפילת רבי ישמעאל כהן גדול סבו של התינוק המובאים בברייתא במסכת ברכות (ז, ע"א):

"תניא: אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל יהי' עבאות שהוא יושב על כסא דם ונשא ואמר לי: 'ישמעאל בני, ברכני!' אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפניך משורת הדין, ונענע לי בראשו".

12. בהקדמה לזוהר (דף א ע"ב ד"ה בראשית-ר"א פתח שאו וכו') מובא פירוש לפסוק "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" (ישעיהו מ', כו). השם "אל-הים" מורכב מן המילים "מי" ו"אלה". המילה "מי" מציינת בעברית מילת שאלה למשהו נעלם ובלתי מזוהה לעומתה המילה "אלה" מציינת את הדברים הגלויים והנראים לעין. כל אדם רואה בנגלה "אלה", אוסף פרטים. החכמה היא לדעת כי מאחורי הפרטים יש "מי" שהו המושך בחוטים. כאשר חטאו העם בחטא העגל הם אמרו "אלה" אלהיך ישראל, הם שכחו את ה"מי".

מעניין לציין כי לפי רוב הגירסאות בדברי ר' יהושע מופיעה המילה "מי" בלבד ("מי נתן למשיחה ישראל ויעקב לבוזזים"). במילים אחרות ר' יהושע אומר לתינוק עצם נוכחותך בבית האסורים היא גזירה משמים ואין לנו רשות להרהר אחריה אנו בתקופה של הסתר פנים ולכן קבל את הדין ושא את ייסוריך באהבה.

התינוק עונה לר' יהושע את חלק הפסוק השני המתחיל במילה "הלא" ("הלא זו חטאנו לו" וכו'). המילה "הלא" בהיפוך אותיות היא "אלה" כלומר התינוק רומז לר' יהושע כי אין מדובר בגזירה עלומה שלא ידוע טעמה אלא הסיבה למצבו הקשה של עם ישראל היא גלויה וידועה בבחינת "אלה" כיוון ש"לא אבו בדרכיו הלוד ולא שמעו בתורתו". ראו בתורה אוסף פרטים ותו לא, העם לא הבין את העומק של קיום התורה "ולא שמעו בתורתו" וכיוון שכך, בידו של ר' יהושע לתקן את החטא של "לא אבו בדרכיו הלוד".

סיום ואקטואליה

נראה שלגבי מצות פדיון שבויים יתר מכדי דמיהן ישנם שיקולים הלכתיים שונים שאל לנו לערער עליהם. מחד, קיים השיקול של "תיקון העולם" שלא יפשטו הגויים על יהודים על מנת להרויח ולכלות את ממונם. מאידך, הצליחה אגדת החורבן להרחיב את פדיון השבויים יתר על כדי דמיהן גם לאדם שיתכן ויהיה תלמיד חכם וכמובן שלא באנו לחלוק חלילה על ההלכה במאמר זה. אולם שאלוני תלמידי כיצד יש להתייחס לכך שממשלת ישראל החליטה (אולי מתוך שיקול של "לפנים משורת הדין") לשחרר מאות ואלפי מחבלים בעסקאות שונות על מנת להחזיר הביתה שבויים חיים וגופות חללים, דבר שיש לו השלכות מוסריות ובטחוניות כאחד.

כמובן, שאין התשובה פשוטה וכבר דנו בה רבנים ומורי הוראה, אך לעניות דעתי לאחר מעשה ובדיעבד, אנו צריכים לקבוע יחס למה שנעשה האם לגנות או להחריש (מבלי להכנס לשאלה כיצד ננהג להבא).

ביקשתי מתלמידי שינסו לדמיין ולחשוב אילו היה חי בקרבנו היום רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, סניגורן של ישראל, מה הוא היה אומר וכיצד היה מגיב לשאלה זו לאחר מעשה?

נראה שכדרכו, בוודאי היה מנסה למצוא בדבר נקודת זכות על מנת לסגור על עם ישראל בשעה קשה זו, ויתכן שהיה אומר: "רבשי"ע אמנם נפסק בתורתך שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן ויתכן שכך היה צריך לנהוג לכתחילה. אך מה נעשה ועמד ישראל מתוך שערבים זה לזה אינם יכולים לעמוד מנגד ולחשות בשעה שחייליהם בשבי ולומדים הם ממך והולכים בדרכך כפי שצוית אותנו "והלכת בדרכיו" וכמו שאתה רחום וחונן ונוהג לעיתים לפנים משורת הדין, כך נהגו הם ועל כן עמדו ופדו את בנייהם לפנים משורת הדין.

יהי רצון שמעשה זה יבוא לפניך ותתהפך להם גם אתה ממידת הדין ל"לפנים משורת הדין" ותרחם על בניך, אכ"י"ר.